

Живојин Жика Павловић, *Цртежи и слике*

Институт за књижевност и уметност, Београд

29-30 новембар 2018

Каталог изложбе

Аутор изложбе и каталога др Зоја Бојић

Институт за књижевност и уметност, Београд

Зграда Вукове задужбине

Краља Милана 2

Каталог изложбе

Живојин Жика Павловић, *Цртежи и слике*

Институт за књижевност и уметност, Београд

29-30 новембар 2018

Аутор изложбе и каталога др Зоја Бојић

Фотографија др Бојан Јовић

Каталог изложбе

Живојин Жика Павловић, *Цртежи и слике*

Институт за књижевност и уметност, Београд

29-30 новембар 2018

У оквиру научног скупа посвећеног раду редитеља и писца Живојина Жике Павловића (1933—1998) Институт за књижевност и уметност приредио је мању изложбу ликовних радова (у репродукцији) овог уметника који је оставио огромни траг у историји југословенског и српског филма и значајан траг у историји књижевности. Његов рад у тим областима такође је обиман, пошто је снимео 15 филмова и објавио 32 књиге. Павловић је по образовању био сликар (похађао је Академију примењених уметности у Београду) што се несумњиво огледа у његовом филмском али и књижевном раду. Међутим, његов ликовни опус је релативно слабије познат широкој публици пошто је за његовог живота део тог опуса, према избору самог уметника и у складу са профилом публикација, био превасходно објављен као збир илустрација уз нека од књижевних дела. Овом приликом први пут се излажу многа Павловићева дела и Институт за књижевност и уметност у Београду као и аутор изложбе и каталога др Зоја Бојић желе да уметничковој породици изразе дубоку захвалност за сваку врсту сарадње на овом пројекту.

Живојин Жика Павловић је као ликовни уметник био активан само до 1956. године, тојест до своје 23. године када се посветио другачијим облицима уметничког изражавања. Уметник је о једном делу свог ликовног опуса оставио забелешку у свом књижевном делу *Азбука*¹ где је назначио да су његови ликовни прилози у тој књизи настали у периоду између 1950. и 1956. Очигледни пресудни тренутак после ког је убрзо престао да слика представљао је његов други боравак у санаторијуму на Голнику у јесен 1955. године где се као и претходне зиме лечио од плућних болести. Последње ликовно дело које је сам уметник датирао потиче из 1956. године. Овде је корисно да се укаже на то да је Павловић своје прве филмске кораке започео недуго потом, снимивши свој први филм *Љуба Поповић* који је изашао 1958. године. Истовремено,

¹ Живојин Павловић, *Азбука*, ЈП Штампa, радио и филм и Књижевна омладина Бора, Бор, 1990.

његови објављени дневнички записи почињу од те 1956. године.² Оваква пракса да уметник ствара ликовна дела у само једном периоду свог живота није непозната у историји уметности. Један такав пример је славни уметник 20. века Марсел Дишан који се ликовном уметношћу бавио само у једном релативно кратком раздобљу после чега се посветио својим другим интересовањима (и затим делимично вратио ликовности).

Искуства са Голника Живојина Жике Павловића овде одабраним делима представља целину која само делимично приказује уметникове снажне доживљаје страхотне свакодневнице и суочавања, како свог тако и других пацијената, са смрћу, боловањем и смислом живљења. Ликовни језик који је Павловић овде користио растеже се од реалистичког до сведеног, од лирског до драмског и од мрачног до ужареног.

Ова изложба приказује избор претежно необјављених и неизлаганих ликовних дела Живојина Жике Павловића из приватне збирке. Крхкост материјала и пигмента као и немузејски услови излагања спречили су да буду изложена сама дела већ су она представљена у копији. Материјали и димензије дела дати су у Списку репродукција и у овом каталогу.

Према сачуваним делима, сликар је имао разнолика интересовања, али су овде његови одабрани цртежи и слике представљени у оквиру три целине: Градски живот; Пејзаж и Искуства са Голника. Посебну, овде неизложену целину, представљали би његови портрети и бројни аутопортрети, док би целина Пејзаж заправо укључивала и она дела која су објављена као саставни илустративни део његовог текста у књизи *Азбука*. Тако би и целина Искуства са Голника такође укључивала и друге цртеже и слике од којих су многи објављени у публикацији *Република*³ уз Павловићев текст такође насловљен „Азбука,“ као и у Павловићевом књижевном делу *Флогистон*.⁴ То омогућава шире сагледавање овде изложених дела у богатијем контексту.

На извештајан начин, сам уметник је чином одабира својих дела за репродуковање у наведеним публикацијама већ оформио неколико мањих тематских изложби свог младалачког опуса. Поштујући његов избор, у ову изложбу су укључена нека од раније

² Павловићеви шестотомни записи *Изгнанство I-II*, *Испљувак пун крви и Диариум I-III*, *Прометеј и Подијум*, Нови Сад-Београд, 2006 односе се на период 1956-1993

³ Број 9-10, Загреб, 1990.

⁴ Живојин Павловић, *Флогистон*, Књижевне новине, Београд, 1989.

репродукованих дела, док је одабир дела за ову скромну постхумну изложбу био руковођен пре свега снагом уметниковог ликовног израза.

Посматрајући ова дела можемо да пратимо са једне стране развој младалачког талента а са друге стране уметникова ликовна интересовања. Она посебно укључују графику што се види у Павловићевом интересовању за испитивање односа обојене и необојене површине, у његовој инспирацији радом одређених дела великих уметника касног 19. века као што је Сезан и раног 20. века као што је Пикасо, и, посебно значајно, у уметниковом интуитивном кадрирању теме свог ликовна дела у њој одговарајући формат. Велики број Павловићевих цртежа сам уметник је компоновао у оквиру појединачних нацртаних рамова које је јасно назначио на површини папира остављајући паспарту око слике. Са једне стране, уметник је свакако био делимично ограничен стандардним форматима доступног папира као што је то А4 или формати блокова за скицирање и то је можда један од разлога зашто је композиције мањег формата урамљивао у насликане оквире, а са друге стране Павловић је у овоме постигао посебан израз који његовим цртежима често даје квалитет штампане графике.

Градски живот

Свој студентски градски живот Живојин Жика Павловић документовао је између осталих цртежима, скицама и сликама које је израђивао у оквиру програма студија и од којих многи носе и печат Академије примењених уметности у Београду где су ти радови бивали оцењивани. Ван наставног програма Павловић је цртао по бележницама и нотесима, разним техникама, оно што би закупило његову пажњу. Једно такво сведочанство је лист из нотеса на коме се налазе два цртежа (репродукција 1) од којих први представља младу жену загледану у нешто ван плана цртежа, пастел у боји, а други је илустрација, једна од неколико исте теме које је уметник израдио, стихова песме *У позну јесен* Војислава Илића „Чуј како јауче ветар кроз пусте пољане наше и густе слојеве магле у влажни ваља до....⁵“ Овде може да се укаже на

⁵ Чуј како јауче ветар кроз пусте пољане наше,
и густе слојеве магле у влажни ваља до...
Са криком узлеће гавран и кружи над мојом главом
мутно је небо сво.

Фркће окисо коњиц и журно у село граби,

Павловићево рано интересовање за књишку илустрацију, али једнако и на његово интересовање за однос писаног текста и ликовног дела што се показује у нашој репродукцији 4, *Без назива*, (Текст и слика), али се помаља и у натписима на композицијама репродукованим као 3, 7-8 и 11.

1 Два цртежа, (Фигура младе жене, Илустрација стиха „Чуј како јауче ветар“) пре 1954, пастел у боји и оловка, 10 x14 cm
 4 *Без назива*, (Текст и слика) пре 1954, оловка на папиру, 21 x 29.7 cm

Међутим, дела овде категорисана као Градски живот, углавном су фокусирана на фигуру или групу фигура у градском или друштвеном окружењу. Међу делима која приказују усамљену фигуру у урбаном окружењу посебно се издвајају репродукције 3, 7-8, док репродукције 10-11 приказују појединачне такође усамљене фигуре у варљивом друштвеном контексту урбаног окружења.

и већ пред собом видим убоги и стари дом:
 на прагу старица стоји и мокру живину ваби,
 и с репом косматим својим огроман зељов с њом.

А ветар суморно звижди кроз црна и пуста поља
 И густе слојеве магле у влажни ваља до...
 С криком узлеће гавран и кружи над мојом главом,
 Мутно је небо сво!

3 Без назива, (Човек на улици) пре 1954, туш и акварел на папиру, 21 x 29.7 cm

7 Без назива, (Buffet) пре 1954, туш и акварел на папиру, 29.7 x 10 cm

8 Без назива, (Buffet) пре 1954, туш на папиру, 29.7 x 10 cm

10 Без назива, (Трамвајска станица), пре 1954, туш и гваш на папиру, 29.7 x 21 cm

11 Без назива, (Чеконица III кл.), пре 1954, туш и гваш на папиру, 29.7 x 21 cm

Насупрот њима, репродукције 2, 5, 6 и 9 приказују фигуре у заједничкој друштвеној активности које смо арбитрарно описно назвали фигурама које се шетају, разговарају или играју.

2 Без назива, (Фигуре на променади) пре 1954, темпера и гваш на папиру, 21 x 29.7 cm

5 Без назива, (Фигуре) пре 1954, оловка и пастел на папиру, 29.7 x 21 cm

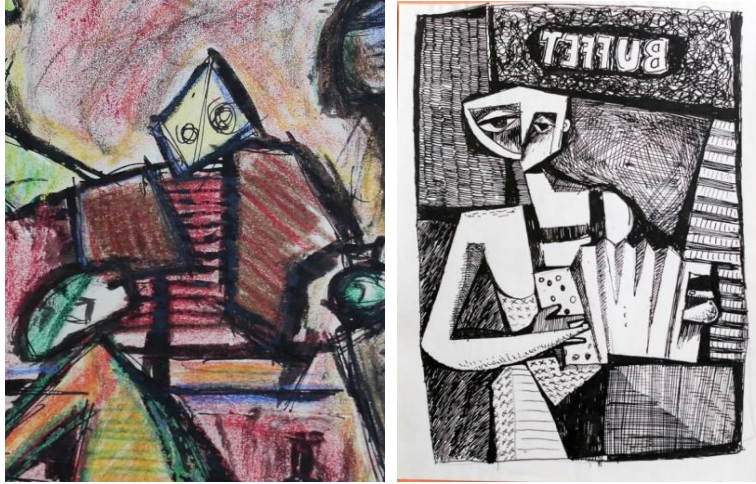
6 *Без назива, (Игра фигура)* пре 1954, пастел на папиру, 29.7 x 10 cm

Композиција која је овде репродукована као број 9 такође представља једну сличну сцену, наизглед у кафани или испред ње.

9 *Без назива, (Три фигуре)*, пре 1954, пастел на папиру, 29.7 x 21 cm

Могуће је да се ово дело надовезује на композиције репродуковане као бројеви 7 и 8 у ком случају би централна фигура групне композиције представљала хармоникаша.

Детаљ композиције 9 *Без назива*, (Три фигуре), пре 1954, пастел на папиру, 29.7 x 21 cm
 8 *Без назива*, (*Buffet*) пре 1954, туш на папиру, 29.7 x 10 cm

Уметнички узори за композицију репродуковану као број 9 могли би да буду они који су нашем уметнику могли да буду познати током студија и у које би се убрајале Сезанове композиције које приказују играче карата и Пикасове композиције које представљају три музичара. Раних 1950их година приступ уметничким делима укључујући оних у репродукцији био је веома ограничен али је Павловић током година студија вероватно имао прилике да наиђе на репродукције најпознатијих дела славних уметника касног 19. и раног 20. века.

Пејзаж

Један од најранијих ликовних радова Живојина Жике Павловића, један цртеж пером који потиче из школских дана, представља ванредно успели пејзаж Вратарнице код Зајечара где је провео велики део детињства. Пејзажи Вратарнице, од којих су многи објављени у *Азбуци* како смо то поменули, представљају значајан и посебан део Павловићевог ликовног опуса. Значајан због тога што упућује на лирски квалитет који може да се прати у његовом укупном, не само ликовном, стваралаштву, а посебан због тога што Павловић једва да је ликовно забележио било који други пејзаж осим овог. Иако је на Голнику у два наврата провео вероватно најдуже часове свог живота, голничких пејзажа је веома мало, и израђени су другачије. Уметников живот на Голнику био је усредсређен на ентеријер санаторијума; живот у Вратарници на велика слободна небеска пространства (репродукција 12) и чари сеоског домаћинства (репродукција 13). Насупрот графичким квалитетима већине радова његовог ликовног

опуса, пејзаже Вратарнице уметник је извео углавном као аквареле, широким и слободним потезом и без ограничавања осликане површине наметнутим сликаним рамовима композиција.

12 *Без назива*, (Пејзаж родног краја), пре 1954, туш и акварел на папиру, 59.4 x 42 cm

13 *Без назива*, (Баштенска ограда), пре 1954, туш и акварел на папиру, 59.4 x 42 cm

Једна Павловићева сликана композиција разликује се од његових других пејзажа (репродукција 14). Очигледно се разликује по техници и представља једно од ретких сачуваних уља на платну овог уметника. Представља поглед на једно дрво, пут и кућу са друге стране пута, и вероватно представља поглед са прозора. Ова слика се такође очигледно разликује од других Павловићевих ликовних дела и по формату који је узан и висок, као да је ово кадар једне веће композиције из које би био исечен. Међутим, платно је закивено за оригинални блинд рам што значи да је веома вероватно да је уметник заиста намеравао да ослика површину баш тих димензија. На слици се види и оштећење, кратки усек што би могло да указује на то да је платно ипак било предвиђено да буде стандарднијих димензија али да је због неког другог оштећења ускоро прерађено на садашње димензије. Могуће је и да је ова слика рано ликовно дело које оваквим кадрирањем упућује на каснију Павловићеву филмску естетику.

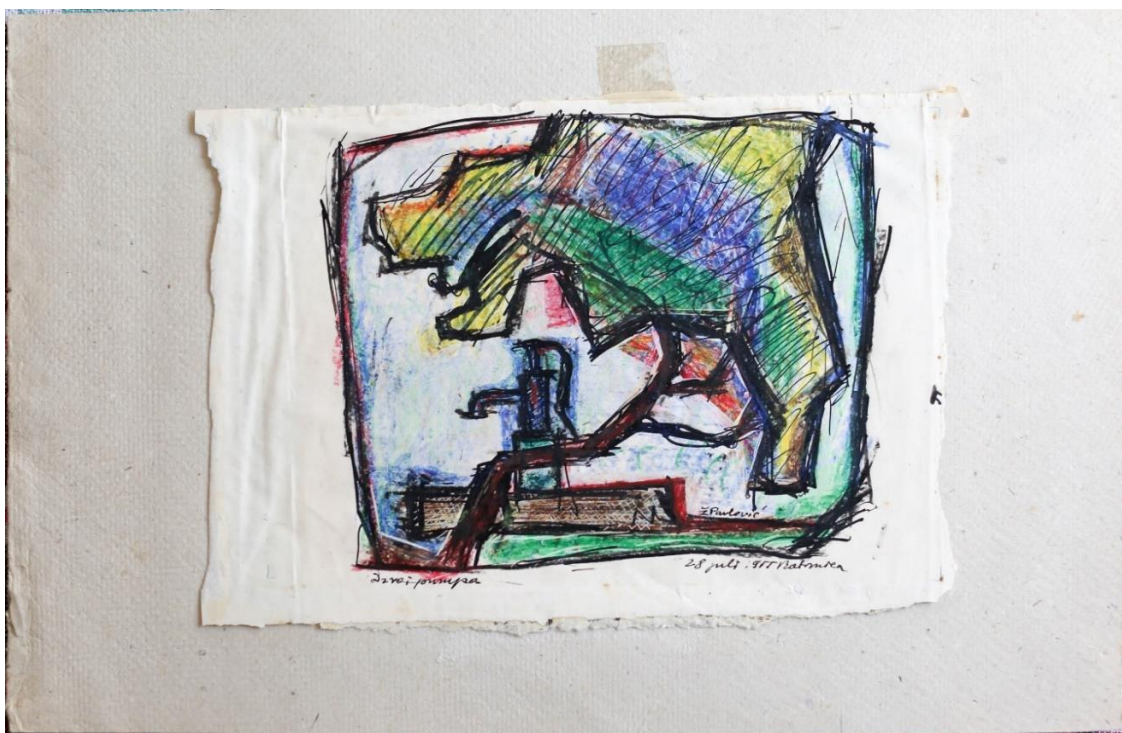
14 *Без назива*, (Поглед кроз прозор), пре 1954, уље на платну, 15 x 25 cm

Изузетак у Павловићевом опусу пејзажа представља неколико малобројних радова који представљају (и неких који би могли да представљају) пејзаж Голника. Такви пејзажи су монохромни, црни туш на папиру, и представљају колико огољени зимски пејзаж толико и стрепње и ломљења младог пацијента овог санаторијума. Међу тим радовима је наша репродукција 15 која је означена као Голник и датирана у 1954. годину, али која задржава Павловићев ранији широкопотезни и слободни третман пејзажа Србије.

15 Без назива, (Голник), датирано 1954, туш на папиру, 21 x 29.7 cm

Неколико месеци после повратка са Голника Павловић је боравио у Вратарници и створио неколико нових пејзажа. Међу њима је и онај који представља чесму у башти сеоског домаћинства (репродукција 16), мотив који се појављивао и на неким од ранијих Павловићевих пејзажа тог краја. На овој слици, изломљена линија и жустри потези пером сведоче о доживљеном искуству приликом Павловићевог директног сучељавања са грозницом болести и са неминовним страхом од смрти. Овде уметник као да цртежом каже да му је душа изломљена.

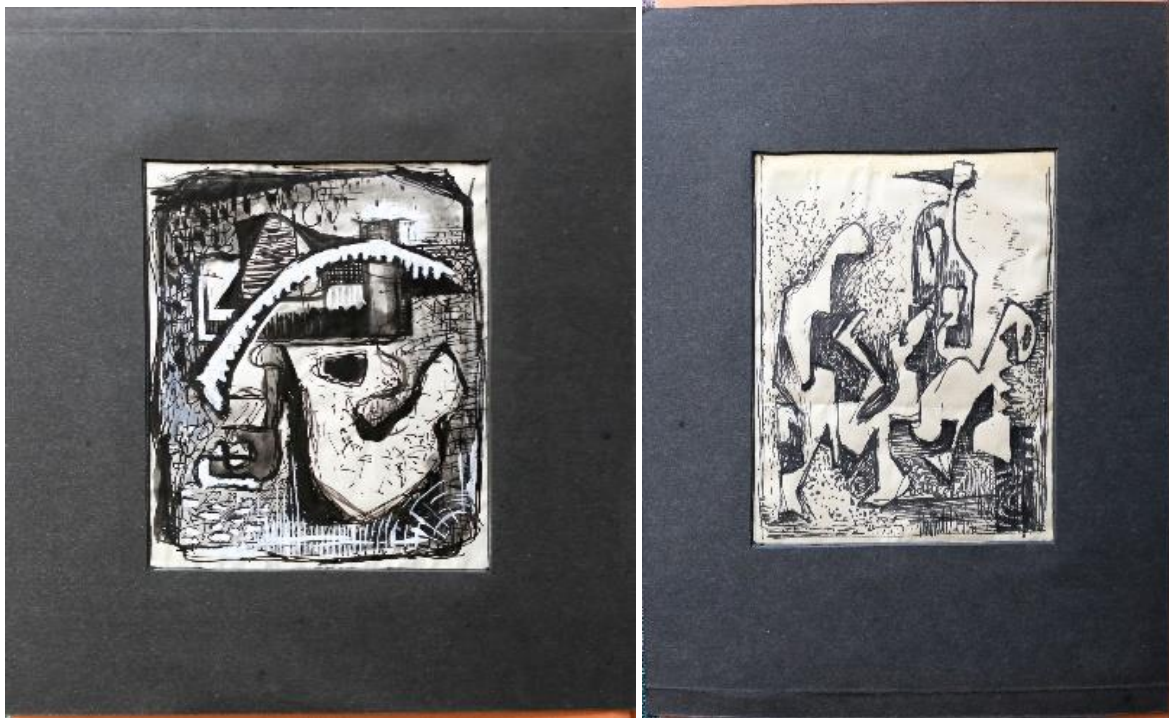
16 Без назива, (*Дрво и пумпа*), датирано 1955, туш и акварел на папиру, 10 x 12 cm

Искуства са Голника

Како смо помињали, Павловић је на Голнику провео зиму 1954. и јесен 1955. године. После живота у урбаном Београду и боравака у Вратарници Павловић се нашао у средини чији се живот готово искључиво одвијао у болничком ентеријеру санаторијума. Многи његови цртежи једноставних линија из 1954 и 1955, са *Чаробног брега* како се изразио Тонко Мароевић у кратком предговору у већ помињаном издању *Републике*, већ су објављени. Од њих, велики број приказује болничку спаваоницу и пацијенте на лежајима представљене из птичје перспективе. У приватној збирци породице Павловић налазе се између осталих и Павловићева ликовна дела тог и ранијег датума која могу да се сврстају у две категорије. Једна категорија је већ помињана – то су портрети и аутопортрети, с тим што са Голника потиче већи број реалистички изведених портрета новодошавших пацијената обично изведених као цртеж оловком на папиру. Друга категорија су Павловићеве школски радови из детињства и најраније младости од којих неки за своје теме имају портрете Лењина и Тита (вероватно као део школског задатка) и ванредно успешно решене композиције

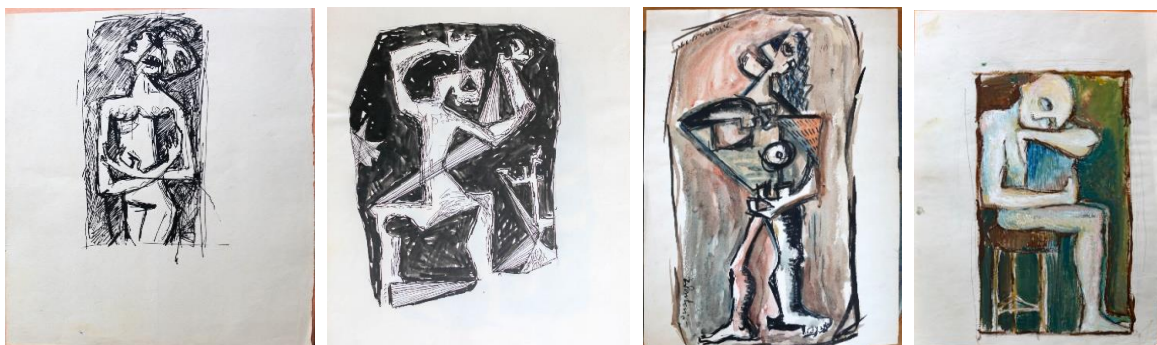
партизана у заседи и у војној акцији. Обе ове категорије радова значајне су за боље разумевање других Павловићевих ликовних дела са Голника. Прва категорија показује колико је уметник разумевао тешкоће својих сапатника и колико је саосећао са њима. Друга категорија показује да је Павловић и његова генерација одгајан на легендама и митовима херојства тек завршеног ослободилачког рата и та свест о херојству једне друге генерације у једном другом времену и у сасвим другачијем окружењу дозвољавала је уметнику да неке од својих сапатника на Голнику доживи и прикаже као херојске мученике и страдалнике свог доба.

Грчевити предели Голника и згрчене болесне фигуре теме су радова овде репродукованих као број 17 и 19.

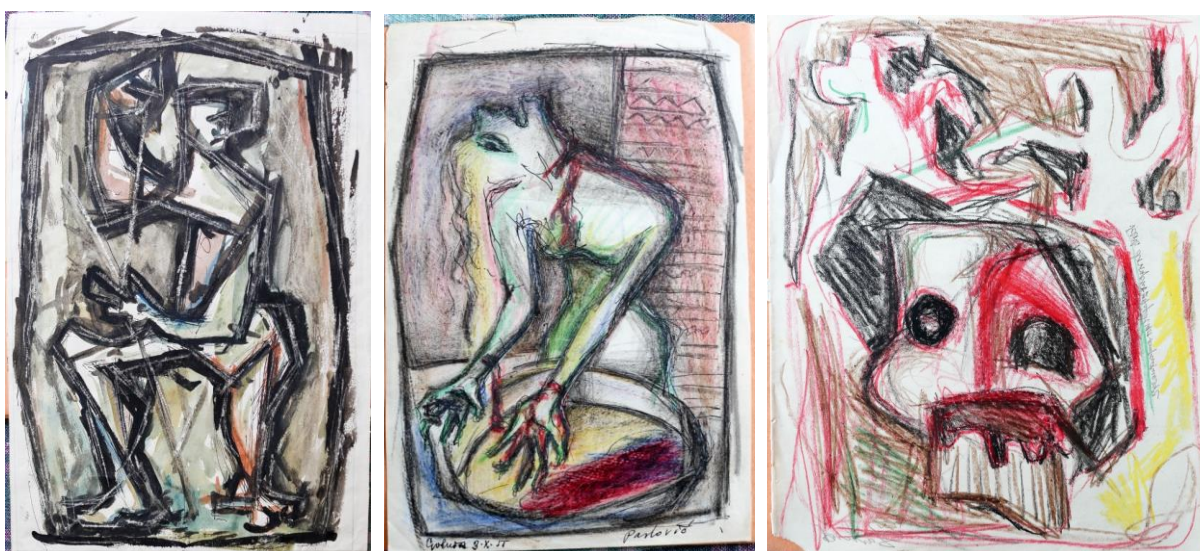

17 *Без назива*, (Предео), 1954, туш на папиру, 10 x 12 cm укључујући каснији паспарту
19 *Без назива*, (Фигуре), 1954, туш на папиру, 21 x 29.7 cm укључујући каснији паспарту

Појединачне болешћу карикиране фигуре које свака на свој начин покушавају да се ослободе мрежа болести овде су приказане на репродукцијама 18, 21, 23, 24, 25, 26, 27, док репродукција 20 показује групу фигура у борби против демона болести.. Једна од ових репродукција (27) носи назив који јој је уметник документаристички и дневнички дао – *38 степени* што означава болесникову по живот опасну телесну температуру.

- 18 *Без назива*, (Женска фигура), 1954, туш на папиру, 21 x 29.7 cm
 21 *Без назива*, (Фигура која се одупире), 1954, туш на папиру, 21 x 29.7 cm
 23 *Без назива*, (Фигура у грчу), датирано 1955, туш и акварел на папиру, 21 x 29.7 cm
 24 *Без назива*, (Фигура са књигом), 1955, акварел на папиру, 21 x 29.7 cm

- 25 *Без назива*, (Фигура у покрету), 1955, акварел на папиру, 21 x 29.7 cm
 26 *Без назива*, (Женска фигура), датирано 1955, пастел на папиру, 21 x 29.7 cm
 27 *Без назива*, (38 степени), датирано 1955, пастел на папиру, 21 x 29.7 cm

- 20 *Без назива*, (Фигуре које се боре), 1954, туш и акварел на папиру, 21 x 29.7 cm

Прикази фигура на лежају виђени из птичје перспективе потичу из 1954. године како то уосталом показује наша репродукција 22, а Павловић је затим 1955. створио неколико лирских дела која директно израњају из њих. То су репродукције 28, 29 и 30.

22 *Без назива*, (Фигура на лежају), датирано 1954, туш на папиру, 21 x 29.7 cm укључујући каснији паспарту

28 *Без назива*, (Два портрета или Љубавници), 1955, туш и акварел на папиру, 21 x 29.7 cm

29 *Без назива*, (Две фигуре на лежају), датирано 1955, туш и акварел на папиру, 21 x 29.7 cm
 30 *Без назива*, (Две фигуре на лежају), 1955, туш и акварел на папиру, 21 x 29.7 cm

Ова дела приказују парове на лежају, огољене до скелета и са једва препознатљивим карактеристикама мушког и женског тела. Али они заправо приказују љубав, стрепњу и наду а да се унапред зна да је та нада вероватно узалудна. Однос мушкарца и жене на овим Павловићевим ликовним белешкама лишен је еротике и путености али је пун чулности и дубоког разумевања. Иако су овде приказани они који неће сви поживети ова дела мала по формату а велика по својој мисли представљају оду љубави и оду животу.

Последња слика приказана на овој изложби, репродукција 31, такође је са Голника и вероватно представља ужарено стање разломљене фигуре која је приказана подигнутих руку и у необичном телесном покрету. То је свакако такође фигура на лежају посматрана из птичје перспективе. На извештан начин ова слика оличава укупни ликовни опус Жуивомира Жике Павловића пошто представља тренутак када се из страховног жара буди жеља за животом која ће силовито грунути.

31 *Без назива*, (Фигура са подигнутим рукама), 1955, уље на папиру, 21 x 29.7 cm

Др Зоја Бојић
Новембар 2018, Београд

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

791.633-051:929 Павловић Ж.(083.824)
74/75(497.11)"19"(083.824)

БОЈИЋ, Зоја, 1963-

Живојин Жика Павловић : Цртежи и слике : каталог изложбе : Институт за књижевност и уметност, Београд, 29-30 новембар 2018. / аутор каталога Зоја Бојић ; [фотографија Бојан Јовић]. - Београд : Институт за књижевност и уметност, 2018 (Београд : Intscору). - 22 стр. : илустр. ; 21 cm

"У оквиру научног скупа посвећеног раду редитеља и писца Живојина Жике Павловића (1933-1998) Институт за књижевност и уметност приредио је мању изложбу ликовних радова (у репродукцији) овог уметника ..." --> стр. 3. - Тираж 50. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-7095-246-1

1. Павловић, Живојин, 1933-1998 [уметник]

а) Павловић, Живојин (1933-1998) - Изложбени каталози COBISS.SR-ID 270689548

Издавач
Институт за књижевност и уметност,
Београд, Краља Милана 2

За издавача
др Бојан Јовић

Тираж
50 примерака

Штампа
Intсору
Београд, Теразије 35

ISBN 978-86-7095-246-1